

mgr Joanna Lysy

„Nauczycielskie koncepcje prawa oświatowego w szkolnej codzienności.

Analiza fenomenograficzna”.

Streszczenie

Niniejsza dysertacja jest głęboką analizą i refleksją nad postrzeganiem prawa oświatowego przez nauczycieli. Wydarzenia z ostatnich lat, związane z protestem nauczycieli, pandemią COVID-19, zdalnym nauczaniem czy obecnością dzieci z Ukrainy są dowodem na to, że szkolna codzienność nieustannie się zmienia a nauczyciel w swojej pracy spotyka się z nowymi okolicznościami, które bardzo często wywołują u niego lęk i zakłopotanie. Niejednokrotnie sytuacja kryzysowa czy sytuacja graniczna stawia go w obliczu trudności. Jednym ze źródeł argumentów pomocnych w rozstrzyganiu dylematów w sytuacjach trudnych jest prawo oświatowe.

Ponadto dominującą cechą polskiej szkoły są częste reformy spowodowane przemianami politycznymi w kraju. Świadczy to o silnym uwikłaniu oświaty w politykę. Powodowany ciągłymi zmianami chaos edukacyjny skutkuje zmieniającymi się wobec nauczyciela wymaganiami dotyczącymi wykonywanej pracy dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej, będące pochodną jego obowiązku podporządkowania się prawu oświatowemu. Dlatego też zbadanie postrzegania przez nauczycieli prawa jest ważne i potrzebne nie tylko z perspektywy teoretycznej, jest ono istotne także dla praktyk edukacyjnych.

W niniejszej dysertacji dokonałam przeglądu podstawowych pojęć z zakresu prawa a także przedstawiłam jego hierarchiczną budowę, zaczynając od najbardziej ogólnych przepisów, czyli właściwego prawa Unii Europejskiej, poprzez konstytucję, ustawę o systemie oświaty, ustawę karta nauczyciela i wybrane rozporządzenia dotyczące ustawy o systemie oświaty, na aktach lokalnych oraz regulaminach wewnątrzszkolnych i wewnątrzklasowych kończąc. Rozdział podsumowuję krótkim zarysem wybranych aspektów reform oświatowych w Polsce na przestrzeni ostatnich lat.

Następnie doprecyzowuję rozumienie szkolnej codzienności z perspektywy nauczycieli, uczniów, jak i ich rodziców oraz zajmuję się szkołą jako organizacją. Ma to bezpośredni związek z prawem, ponieważ każda organizacja utrzymująca się ze środków publicznych jest regulowana pewnymi aktami prawnymi. Na końcu zaś omawiam metafory szkoły. Ponieważ

kluczową postacią mojej pracy jest nauczyciel, dlatego podnoszę kwestię ról, które nauczyciel może pełnić, zastanawiam się nad pozycją nauczyciela w polskim systemie oświaty i jego dylematami, a także sytuacjami trudnymi.

Badania zaprezentowane w pracy są badaniami jakościowymi. Wybrany paradygmat to interpretatywizm, a podejściem badawczym jest fenomenografia. Metodą gromadzenia danych był wywiad a próbę badawczą stanowiło 19 osób. Liczba ta wynikała z faktu, że w wypowiedziach badanych nie pojawiały się nowe konteksty. Wśród rozmówców biorących udział w badaniu byli: dyrektorzy szkół podstawowych, nauczyciele dyplomowani, nauczyciele mianowani, nauczyciele kontraktowi, nauczyciele stażyści, pedagog szkolny, kurator sądowa, szefowa komisji dyscyplinarnej nauczycieli. Nauczyciele pracowali w szkołach podstawowych, wśród których w dwóch były tylko klasy 0-3. Placówki te znajdowały się zarówno w dużych miastach, jak i w miejscowościach liczących około 8000 mieszkańców oraz na wsi.

Koncepcje znaczeń, które wyłoniły się w toku badań, utworzyły mapę prezentującą różne sposoby doświadczania prawa oświatowego przez nauczycieli, z których każdy został szczegółowo opisany i zilustrowany wypowiedziami. Ostatecznie złożyły się one na pięć kategorii opis:

1. Permanentna zmiana prawa,
2. Prawo oświatowe jako kaskada,
3. Prawo jako zbędna presja,
4. Prywatyzacja prawa,
5. Prawo jako dobro wspólne.

Jednym z ważniejszych wniosków wyciągniętych z badań jest fakt, że nauczyciele postrzegają prawo oświatowe jako drogowskaz lub bufor w pracy. Liczne przemiany społeczne czy polityczne wpływają na to, że codzienność w szkołach ulega ciągłej zmianie. W tych nowych okolicznościach nauczyciele potrzebują właśnie *drogowskazu*, który by ich pokierował. Korzystali więc z prawa oświatowego, aby dowiedzieć się jak mają postępować, pracować.

Ponadto brak autorytetu, prestiżu tego zawodu (o których bardzo często mówiły osoby biorące w wywiadach) przyczyniły się do wzrostu skarg od uczniów i ich rodziców. W takich

sytuacjach prawo oświatowe jest dla nauczycieli *buforem* pomiędzy nauczycielami a pozostałą społecznością szkolną.

Na uwagę zasługuje również fakt, że wyniki przeprowadzonych badań pokazują różne sposoby odbierania prawa oświatowego przez nauczycieli, jednakże w wypowiedziach brakuje fragmentów dotyczących postrzegania prawa oświatowego jako dobra wspólnego, co też zostało podkreślone w dysertacji. W społeczeństwach demokratycznych, prawo powinno być tym, co nam wszystkim służy, powinno być dobrem wspólnym. Jak możemy przeczytać we wstępie do ustawy prawo oświatowe: *Oświata w Rzeczypospolitej Polskiej stanowi wspólne dobro całego społeczeństwa*. Niestety w zebranych materiale badawczym, brakuje wypowiedzi potwierdzających, postrzeganie prawa jako dobra wspólnego przez nauczycieli.

Praca ta zwraca uwagę na to, iż obszar związany z pracą nauczyciela i jego postawami ulega nieustannej ewolucji. Przyczyną tej sytuacji są między innymi przemiany we współczesnym świecie czy też z reformy w polskim systemie edukacji. W związku z tym, wymaga on nowego spojrzenia.

Summary

This dissertation is a deep analysis and reflection on teachers' perception of educational law. Events in recent years related to teachers' protests, the COVID-19 pandemic, remote learning or the presence of children from Ukraine are proof that everyday school life is constantly changing and teachers in their work encounter new circumstances that very often cause them to feel anxious and confuse. Many times, a crisis or borderline situation will put him in the face of difficulties. One of the sources of arguments helpful in resolving dilemmas in difficult situations is education law.

Moreover, the dominant feature of Polish school are frequent reforms caused by political changes in the country. This proves that education is strongly entangled in politics. The educational chaos caused by constant changes results in changing requirements for teachers regarding their teaching, educational and caring work, which are a derivative of their obligation to comply with educational law. Therefore, examining teachers' perception of law is important and necessary not only from a theoretical perspective, it is also relevant for educational practices.

In this dissertation, I reviewed the basic concepts of law and presented its hierarchical structure, starting from the most general provisions, i.e. the relevant European Union law, through the constitution, the Act on the Education System, the Teacher's Charter Act and selected regulations regarding the Act on the Education System, to local acts and intra-school and intra-class regulations. I summarize the chapter with a short outline of selected aspects of educational reforms in Poland over recent years.

Then I clarify the understanding of everyday school life from the perspective of teachers, students and their parents, and deal with the school as an organization. This is directly related to the law, because every organization financed by public funds is regulated by certain legal acts. Finally, I discuss school metaphors. Since the key figure in my work is a teacher, I raise the issue of the roles that a teacher can play, I consider the position of a teacher in the Polish education system and its dilemmas, as well as difficult situations.

The research presented in this work is qualitative research. The chosen paradigm is interpretivism, and the research approach is phenomenography. The data collection method was an interview and the research sample consisted of 19 people. This number resulted from the fact that no new contexts appeared in the respondents' statements. The interviewees participating in the study included: principals of primary schools, certified teachers, appointed

teachers, contract teachers, trainee teachers, a school pedagogue, a probation officer, and the head of the teachers' disciplinary commission. The teachers worked in primary schools, two of which had only grades 0-3. These facilities were located both in large cities, in towns with approximately 8,000 inhabitants and in the countryside.

The concepts of meaning that emerged during the research created a map presenting the different ways in which teachers experience education law, each of which was described in detail and illustrated with statements. Ultimately, they made up five categories of description:

1. Permanent change of law,
2. Educational law as a cascade,
3. Law as unnecessary pressure,
4. Privatization of law,
5. Law as a common good.

One of the most important conclusions drawn from the research is the fact that teachers perceive education law as a guide or a buffer in their work. Numerous social and political changes mean that everyday life in schools is constantly changing. In these new circumstances, teachers need *a signpost* to guide them. So they used educational law to learn how to act and work.

Moreover, the lack of authority and prestige of this profession (which were often mentioned by people interviewed) contributed to an increase in complaints from students and their parents. In such situations, education law serves as *a buffer* between teachers and the rest of the school community.

It is also worth noting that the results of the conducted research show different ways of perceiving education law by teachers, but the statements lack fragments regarding the perception of education law as a common good, which was also emphasized in the dissertation. In democratic societies, law should be something that serves us all, it should be a common good. As we can read in the introduction to the Education Law: *Education in the Republic of Poland is the common good of the entire society*. Unfortunately, the collected research material lacks statements confirming teachers' perception of law as a common good.

This work draws attention to the fact that the area related to the teacher's work and his attitudes is constantly evolving. The reasons for this situation include, among others, changes

in the modern world and the reform in the Polish education system. Therefore, it requires a new look.